

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ "ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ"

Анотація. У статті визначено фактори, що впливають на процес і результат формування дослідницьких умінь і навичок у майбутніх вчителів технологій.

Ключові слова: дослідницькі вміння, вчитель технологій, методика формування вмінь.

Актуальність дослідження. Відповідно до соціально-економічних змін, що відбуваються в нашому суспільстві виникла необхідність здійснення пошуку нових шляхів розвитку творчої особистості вчителя. Одним з шляхів такого розвитку є підготовка майбутніх вчителів до дослідницької діяльності в галузі педагогічних наук. Учитель, який володіє професійними дослідницькими вміннями та навичками, здатний активно і незалежно мислити, вміє творчо вирішувати різні педагогічні завдання, шукати нові варіанти виходу з педагогічних ситуацій, що склалися, зможе організувати процес навчання на належному рівні, що відповідає вимогам сучасного суспільства.

Бути педагогом-дослідником означає вміти знаходити нове в педагогічних явищах, виявляти в них приховані зв'язки та закономірності. Для цього необхідні і загальна культура, і професійні вміння, і певний досвід навчально-виховної роботи, і деякі спеціальні знання та вміння. Потрібно, зокрема, вміння спостерігати, аналізувати і узагальнювати явища, виділяти головне, вміння за декількома ознаками передбачати розвиток явища, бачити альтернативу очевидному рішенню, з'єднувати точний розрахунок з фантазією і здогадкою тощо [9, с. 15].

Мета статті – визначити фактори, що впливають на процес і результат формування дослідницьких умінь і навичок майбутніх вчителів технологій.

Аналіз попередніх досліджень. Певні підходи до вирішення цих питань розглянуті в роботах В.І. Андрєєва, Ю.К. Бабанського, В.І. Загвязінського, В.І. Журавльова, В.В. Краєвського, Н.В. Кузьміної, М.М. Скаткіна, В.І. Сластеніна та ін. [1; 2; 7; 8; 13].

Проте вчителі не завжди використовують методичні рекомендації з організації дослідницької роботи учнів на заняттях, але ж саме в шкільному віці, на думку психологів, у дітей з'являється схильність до міркування, самостійність у пошуках рішень, тобто зароджуються необхідні задатки для формування дослідницьких якостей особистості.

У педагогічній науці розглядалися питання формування дослідницьких умінь у учнів шкіл. Дану проблему розробляли В.І. Андрєєв, В.П. Бударкевіч, А.Г. Іодко та ін.

В.І. Андрєєвим визначено дидактичні умови розвитку дослідницьких здібностей старшокласників на уроках фізики, показані межі застосування дослідницького методу в процесі навчання [1]. В роботі М.Г. Білухі розкриті, умови та засоби формування дослідницьких умінь в галузі економічних дисциплін [4]. А.Г. Іодко визначені вміння дослідницької діяльності учнів на заняттях хімії [6].

Проблему формування дослідницьких умінь в учнів педагогічних училищ вивчала О.І. Мітрош. Її робота спрямована на виявлення сутності, умов і методів ефективного формування в учнів педагогічних училищ дослідницьких умінь [11].

Незважаючи на розроблені рекомендації з формування дослідницьких умінь учнів, вчителі технологій не завжди використовують їх у шкільній практиці. Одна з причин цього криється в недостатній підготовленості вчителів до використання наявних методик. Для того, щоб ефективно організувати і провести дослідницьку роботу з учнями, необхідно майбутніх педагогів готувати до цієї діяльності ще під час навчання у виші. Слід формувати у них дослідницькі вміння та навички.

Даній проблемі присвячені праці С.П. Арсеніної, Є.І. Барчука,

І.Ю. Єрофєєвої, В.М. Литовченко, Г.В. Пурванецкене та ін.

У роботі І.Ю. Єрофєєвої розкрито структуру дослідницьких умінь, виявлено умови їх успішного формування у майбутніх вихователів дитячого садка [5]. В.Н. Литовченко визначені структура, критерії, рівні та шляхи формування загальнонаукових дослідницьких умінь студентів педагогічних спеціальностей [10]. Є.І. Барчук проводить у своєму дослідженні аналіз процесу формування дослідницьких умінь під час виконання лабораторного практикуму у вищій школі [3].

Проте в роботах зазначених авторів недостатньо повно розглядалися питання, пов'язані з формуванням дослідницьких умінь і навичок у майбутніх вчителів технологій у процесі їх професійної підготовки.

Виклад матеріалу. На основі аналізу філософської та психолого-педагогічної літератури зроблено висновок про наявність місця дослідницьким умінням і навичкам студентів у навчальному процесі при підготовці фахівців у вищому навчальному закладі. Дослідницькі вміння та навички як базові компоненти особистості виражають провідні характеристики процесу професійного становлення, відображають універсальність її зв'язків з навколишнім світом, ініціюють розвиток здібностей до творчої самореалізації, визначають ефективність пізнавальної діяльності, сприяють перенесенню знань, умінь і навичок дослідницької діяльності в будь-яку область пізнавальної та практичної діяльності.

Тому, рівень сформованості дослідницьких умінь і навичок є одним з критеріїв ефективності пізнавально-творчої школи, в якій навчальний процес, орієнтований на професійне вдосконалення особистості, побудований за типом дослідницько-творчого.

З позиції особистісно-діяльнісного та творчого підходів нами проаналізовано сутність та зміст поняття "дослідницька діяльність" студентів. Ми визначаємо сутність цього терміна як інтегративний компонент особистості, що характеризується єдністю знань цілісної картини світу, вміннями, навичками наукового пізнання, ціннісного ставлення до його

результатів і розвиненого інтелекту і забезпечують її самовизначення та саморозвиток.

Спираючись на концепції особистісно-орієнтованої освіти і пізнавально-творчої школи, на проведеному аналізі проблеми формування дослідницьких умінь і навичок, пропонуємо використати як критерій результативності навчання, поряд з розвитком інтелекту, отримання студентами особистісно-значущого продукту пізнавальної діяльності.

За результатами аналізу літератури [2; 7; 8; 12; 13] визначено теоретико-методологічні передумови дослідження. З позиції особистісно-діяльнісного підходу дослідні вміння та навички студентів розглядаються нами як системне утворення особистості студентів, що представляють собою цілісну сукупність їх освітніх професійних цінностей, нагромаджує в процесі навчання у виші і використовуються для розширення знань у навчальних цілях; як спосіб навчальної діяльності; як прояв творчості в навчальному дослідженні; як специфічний спосіб самореалізації сутнісних сил, самовизначень та соціалізації.

Зміст процесу формування дослідницьких умінь і навичок студентів проявляється як діалектична єдність структурних компонентів (гносеологічного, технологічного, творчого, особистісного), що відбиває її цілісний розвиваючий характер і визначає його функціональні компоненти (науково-світоглядний, моральний, комунікативний, інформаційно-дієвий, навчальний, особистісно-розвивальний) [14].

За результатами діагностики, проведеної за допомогою виділених критеріїв (мотивації дослідження, стилю мислення, готовність до дослідження, творчої активності особистості) та показників, що характеризують навчально-дослідну діяльність та дослідницькі вміння та навички студентів, визначені і названі такі рівні їх сформованості: адаптивний, репродуктивний, евристичний та креативний.

Розгляд феномену навчально-дослідницької діяльності особистості студента дозволило стверджувати: так як навчально-дослідницька діяльність

особистості має цілісний і інтегративний характер, то вона формується на основі пізнавального досвіду особистості (цілісної картини знань, умінь і навичок використання дидактичних методів формування дослідницьких умінь і навичок); ціннісного ставлення до пізнання і його продуктів [12].

Таким чином, проведений теоретичний аналіз поняття "дослідницькі вміння та навички студента", розробка критеріїв і рівнів їх розвитку, аналіз проблеми їх формування у філософії, психології та педагогіці, визначення стану проблеми формування дослідницьких умінь і навичок студентів технологічного факультету дозволяють нам представити програму курсу "Основи наукових досліджень" при вивченні якої відбувається формування дослідницьких умінь і навичок студентів (табл. 1).

Таблиця 1

Тематичний план курсу "Основи наукових досліджень"

<i>№</i>	<i>Розділ курсу</i>
1	Історія становлення і розвитку науки, як продуктивної сили суспільства
2	Організаційні основи наукового дослідження
3	Методологічні основи наукового пізнання
4	Інформаційне забезпечення наукового дослідження
5	Організація та проведення наукового дослідження
6	Обробка та оформлення результатів наукового дослідження

Однією з головних вимог до змісту формування дослідницьких умінь і навичок майбутніх вчителів технологій є комплексний підхід до навчання, так як навчання виявиться найбільш ефективним у тому випадку, якщо буде вестися комплексно, пронизувати весь курс і в кожній темі – теоретичні, практичні та позааудиторний заняття.

Висновок. Підбір змісту курсу "Основи наукових досліджень" важлива задача, в процесі розв'язання якої відбирався навчальний матеріал з того, що має наука, і систематизовано в певній послідовності з урахуванням принципів дидактики. Робота з формування дослідницьких умінь і навичок умовно може бути розподілена на п'ять взаємопов'язаних напрямів:

1. Включення елементів дослідження на лекціях курсу.

2. Включення елементів дослідження на практичних заняттях.
3. Включення елементів дослідження в технологічну практику.
4. Включення елементів дослідження в педагогічну практику.
5. Включення елементів дослідження на позааудиторних заняттях (реферати, курсові роботи, дипломні роботи, заняття в гуртках дослідних).

Перспектива подальших досліджень, полягає у розробці індивідуальної системи завдань, з урахування особистості студента з метою розвитку в нього здібностей до здійснення наукового пошуку в галузі педагогічних наук.

А.В. Пригодий

**ФОРМИРОВАНИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УМЕНИЙ У
БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ИЗУЧЕНИИ КУРСА
"ОСНОВЫ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ"**

Аннотация. В статье определены факторы, влияющие на процесс и результат формирования исследовательских умений и навыков будущих учителей технологий.

Ключевые слова: исследовательские умения, учитель технологий, методика формирования умений.

A.V. Prihodiyy

**FORMATION OF RESEARCH SKILLS OF FUTURE TEACHERS
OF TECHNOLOGY IN THE COURSE OF STUDY "BASICS OF
SCIENTIFIC RESEARCH"**

Summary. The paper specifies the factors affecting the process and the result of formation of research skills of future teachers of technology.

Key words: research skills, a teacher of technology, the method of formation of skills.

Список використаних джерел

1. Андреев В.И. Эвристическое программирование учебно-

исследовательской деятельности / В.И. Андреев. – М.: Высшая школа, 1981. – 240 с.

2. Бабанский Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований / Ю.К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1982. – 192 с.

3. Барчук Е.И. Формирование исследовательских умений в лабораторном практикуме в высшей школе: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук / Барчук Е.И.. – К., 1986. – 19 с.

4. Білуха М.Г. Основи наукових досліджень: [підручник для студ. екон. спец. вузів] / М.Г. Білуха. – К.: Вища школа., 1997. – 271 с.

5. Ерофеева И.Ю. Формирование исследовательских умений у студентов факультетов дошкольного воспитания: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук / И.Ю. Ерофеева. – М., 1986. – 16 с.

6. Иодко А.Г. Формирование у учащихся умений исследовательской деятельности в процессе обучения химии: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук / А.Г. Иодко. – М., 1984. – 16 с.

7. Краевский В.В. Проблемы научного обоснования обучения: Методологический анализ / В.В. Краевский. – М.: Высшая школа, 1986. – 386 с.

8. Кузьмина Н.В. Методы системного педагогического исследования / Н.В. Кузьмина. – М.: Педагогика, 1980. – 172 с.

9. Левитов Н.Д. Детская и педагогическая психология: [учебное пособие для пед. институтов] / Н.Д. Левитов. – М.: Учпедгиз, 1960. – 428 с.

10. Литовченко В.Н. Формирование исследовательских умений студентов педагогических специальностей университета средствами НРІР: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук / В.Н. Литовченко. – Минск, 1990. – 19 с.

11. Митрош О.И. Формирование исследовательских умений у учащихся педучилищ: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук / О.И. Митрош. – Минск, 1993. – 18 с.

12. П'ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі / І.С. П'ятницька-Позднякова. – К.: Центр навч. літ-ри, 2003. – 116 с.

13. Скаткин М.Н. Методология и методика педагогических исследований (в помощь начинающему исследователю) / М.Н. Скаткин. – М.: Педагогика, 1986. – 150 с.

14. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень: [навчальний посібник] / Г.С. Цехмістрова. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2003. – 240 с.